

Η ΕΜΜΕΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΕΙ

Παιδεία Διαμαντοπούλου

Γράφει ο Ιός*

Μπορεί το άρθρο 16 τελικά να μην αναθεωρήθηκε, πίσω όμως έχει η αχλάδα την ουρά. Εφτά χρόνια μετά την απόκρουση των σχεδίων της κυβέρνησης Καραμανλή για ιδιωτικά πανεπιστήμια, η υλοποίηση του νόμου Διαμαντοπούλου επιφέρει την άτυπη ιδιωτικοποίηση μιας μερίδας των δημόσιων ελληνικών ΑΕΙ.

Σε αντίθεση με τη δημοσιογραφική υπερπροβολή κάποιων άλλων πτυχών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως τα σκάνδαλα του παρελθόντος ή οι αντιστάσεις της πανεπιστημιακής κοινότητας στη μνημονιακή πολιτική, τα πρώτα δείγματα αυτής της κρίσιμης μεταβολής περνούν κατά κανόνα απαρατήρητα. Παρ' όλο που οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις τους στο επίπεδο και στα χαρακτηριστικά των ελληνικών ΑΕΙ θα είναι απείρως σημαντικότερες από τις προσωρινές δυσλειτουργίες που προκαλούν οι όποιες κινητοποιήσεις των φοιτητών ή του διοικητικού και διδακτικού προσωπικού.

Τρία είναι τα βασικά στοιχεία της επιχειρούμενης δομικής μετάλλαξης των ελληνικών ΑΕΙ, από καθαρά δημόσια εκπαιδευτικά κι ερευνητικά ιδρύματα σε οργανισμούς θεσμικά υπαγόμενους στο ιδιωτικό κεφάλαιο: η δημιουργία «επώνυμων εδρών» από ιδιώτες σπόνσορες, η χρηματοδότηση της λειτουργίας επιμέρους τμημάτων από επιχειρηματίες ή ξένες κυβερνήσεις και η εκλογή διευθυντικών στελεχών τραπεζών ή μεγάλων εταιρειών στα διοικητικά συμβούλια μιας σειράς πανεπιστημίων. Και τα τρία προβλέπονται ρητά από τον Ν. 4009/2011 των Διαμαντοπούλου - Γεωργιάδη.

Οι «επώνυμες» έδρες

Σύμφωνα με το άρθρο 47 του νόμου, «είναι δυνατή η ίδρυση και λειτουργία επώνυμης έδρας διδασκαλίας και έρευνας σε συγκεκριμένη γνωστική περιοχή. Για την ίδρυση της έδρας απαιτείται η δωρεά στο ίδρυμα, από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ημεδαπό ή αλλοδαπό, κεφαλαίου για την κάλυψη των δαπανών της διδακτικής και γενικότερης επιστημονικής δραστηριότητας της έδρας. Αν ο δωρητής δεν προσδιορίσει τη γνωστική περιοχή, ο προσδιορισμός γίνεται από τη Σύγκλητο του ιδρύματος. Η επιλογή διδάσκοντος στην επώνυμη έδρα και ο ορισμός του χρόνου της θητείας του γίνεται από το ίδρυμα».

Η πρώτη εφαρμογή αυτής της διάταξης έγινε τον περασμένο Δεκέμβριο από το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, με την υπογραφή ειδικής «Προγραμματικής Συμφωνίας Συνεργασίας» για τη σύσταση «τριών Επώνυμων Εδρών επιχορηγούμενων πλήρως από τη ΔΕΗ Α.Ε.» σε ισάριθμα γνωστικά αντικείμενα που ενδιαφέρουν την εταιρεία («Διαχείριση καινοτομίας - Επιχειρηματικότητα - Διασυννοριακές Συνεργασίες», «Κατεργασίες μορφοποίησης υλικών για εφαρμογές σε συστήματα παραγωγής ενέργειας», «Ανανεώσιμες

Πηγές Ενέργειας και Διαχείριση Ενεργειακών Πόρων»). Η σχετική διαδικασία ολοκληρώθηκε μέσα στον ίδιο μήνα με την εκλογή συγκεκριμένων καθηγητών. Σύμφωνα με σχετικό δελτίο Τύπου του προέδρου του ΠΔΜ (23/12/2013), «η δράση των Επωνύμων εδρών αποτελεί ένα μόνο μέρος της από κοινού προσπάθειας στήριξης της ανάπτυξης επιστημονικής και ερευνητικής δραστηριότητας», η οποία προβλέπεται να επεκταθεί σε τομείς όπως η «εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και εξειδίκευση φοιτητών», η συνεργασία του πανεπιστημίου με την εταιρεία «σε τομείς όπου υπάρχει εκπαιδευτικό, επιστημονικό και ερευνητικό ενδιαφέρον με γνώμονα την αριστεία, που εμπίπτουν στους επιχειρησιακούς στόχους της ΔΕΗ», η «Ανάπτυξη ή/και οργάνωση Προπτυχιακών και Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών, που συνδέονται με τα επιχειρησιακά ενδιαφέροντα, τους στρατηγικούς στόχους και την πολιτική Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης της Επιχείρησης», η «πρακτική εξάσκηση των φοιτητών σε διάφορους τομείς της Επιχείρησης», ακόμη και «η επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων» από την εταιρεία.

Εξίσου εύγλωττος για τη σημασία της τομής υπήρξε ο ίδιος ο πρόεδρος της ΔΕΗ, κατά την επίσημη παρουσίαση αυτού του «μνημονίου συνεργασίας» στα γραφεία της εταιρείας στην Αθήνα (9/1/2014). «Σε μια Ελλάδα που αλλάζει και που υποδεχόμαστε -έστω με καθυστέρηση- πρακτικές που μπορούν να φέρουν πραγματική και ουσιαστική στήριξη στην Ελληνική Κοινωνία», ξεκαθάρισε, «η δημιουργία των τριών επώνυμων εδρών σηματοδοτεί το πώς μια εισηγμένη [στο Χ.Α.] και κοινωφελούς χαρακτήρα εταιρεία και ένα Πανεπιστημιακό Ίδρυμα μπορούν αρμονικά να συνεργαστούν προσφέροντας νέες εκπαιδευτικές και ερευνητικές προοπτικές. Μακριά από αγκυλώσεις του παρελθόντος είμαστε ευτυχείς που, απ' ό,τι γνωρίζω, για πρώτη φορά μια μεγάλη ελληνική εταιρεία συνεργάζεται με ένα Πανεπιστήμιο για την αξιοποίηση του νεοσύστατου θεσμού των Επωνύμων Εδρών».

Ακολούθησε, στις 6 Φεβρουαρίου, η εξαγγελία της δημιουργίας «έδρας Εβραϊκών Σπουδών» στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με προσωρινό χρηματοδότη (για τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της) την εκεί Ισραηλιτική Κοινότητα. Ουσιαστικά, πρόκειται για επαναλειτουργία μιας έδρας που υπήρχε στο ΑΠΘ κατά τον Μεσοπόλεμο, καταργήθηκε από τη δικτατορία του Μεταξά και θα όφειλε κανονικά να έχει ανασυσταθεί εδώ και πολλά χρόνια. Η καινοτομία αφορά αφ' ενός μεν την ιδιωτική χρηματοδότησή της, από ένα φορέα με αυτονόητο ενδιαφέρον για το περιεχόμενο των εν λόγω σπουδών, και αφ' ετέρου την προσωρινότητα αυτής της οικονομικής σχέσης.

Φυσικό αέριο και πρεσβείες

Σε προσωρινή βάση έχει προσφερθεί και η χρηματοδότηση επιμέρους λειτουργιών κάποιων άλλων ΑΕΙ από ιδιωτικές εταιρείες και ξένες διπλωματικές αποστολές, που επίσης προβλέπεται από τον Ν. 4009 (άρθρα 56§2γγ-εε και 58§4.α). Αναφερόμαστε στη μισθοδοσία των καθηγητών ρωσικής και πολωνικής γλώσσας στο Τμήμα Σλαβικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών από την ελληνορωσική εταιρεία «Προμηθεύς Gas ΑΕ» και την πολωνική πρεσβεία, αντίστοιχα.

Στην πρώτη περίπτωση, η εταιρεία πρόσφερε στις 8/10/2013 δωρεά 30.000 ευρώ «αποκλειστικά για την κάλυψη μισθοδοσίας των διδασκόντων για το ακαδημαϊκό έτος 2013-2014 τη ρωσική γλώσσα στο Τμήμα Σλαβικών Σπουδών», ποσό που η σύγκλητος του ιδρύματος αποδέχτηκε κατά τη συνεδρία της 29/10/2013, διαμηνύοντας ταυτόχρονα στο τμήμα «να εκφράσει τις ευχαριστίες [της] στην ως άνω εταιρεία». Η σχετική απόφαση αναρτήθηκε στις 30/12 στη «Διαύγεια», όχι όμως και στον δικτυακό τόπο της συγκλήτου, οι σχετικές αναρτήσεις του οποίου σταματούν στην 1/10/2013. Οσον αφορά την ταυτότητα του δωρητή, υπενθυμίζουμε πως η «Προμηθεύς Gas Α.Ε.» αποτελεί κοινοπραξία του ρωσικού ενεργειακού κολοσσού Gazprom με τον εγχώριο όμιλο Κοπελούζου, επικεντρωμένη στην (επί της ουσίας μονοπωλιακή) εισαγωγή φυσικού αερίου από τη Ρωσία στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της, η εταιρεία δραστηριοποιείται επίσης στον κλάδο του Real Estate και σε κοινοπραξίες εκμετάλλευσης τοπικών υποδομών όπως η Μαρίνα Ζέας.

Ακολούθησε τον Δεκέμβριο η -αισθητά χαμηλότερη- συνδρομή της πολωνικής πρεσβείας στο ίδιο τμήμα,

με δωρεά 4.000 ευρώ «για την κάλυψη δαπάνης μισθοδοσίας διδάσκοντος την πολωνική γλώσσα». Η σύγκλητος αποδέχθηκε ομόφωνα κι αυτό το βοήθημα (20/12), μη παραλείποντας να εκφράσει μέσω του παραλήπτη τις ευχαριστίες της στους χορηγούς. Παραμένει προς το παρόν ασαφής η υποδοχή που το Εθνικό μας Πανεπιστήμιο θα επιφυλάξει σε μελλοντικά διπλωματικά φιλοδωρήματα μερικών εκατοντάδων ευρώ.

Στελέχη ιδιωτικών εταιρειών που έχουν εκλεγεί σε Συμβούλια Ιδρυμάτων ή Διοικούσες Επιτροπές ελληνικών ΑΕΙ

ΙΔΡΥΜΑ	ΜΕΛΗ Σ.Ι.	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ
Πανεπιστήμιο Αθηνών	Αλέξανδρος Τουρκολιάς	Διευθύνων σύμβουλος της Εθνικής Τράπεζας
	Χρήστος Δασκαλόπουλος	Διευθυντής πιστοποίησης τροφίμων της Friesland A.E.
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο	Ρόδιος Γαμβρός	Πρόεδρος επιστημονικής επιτροπής Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανικών Τροφίμων
	Κων/νος Ευριπίδης	Διευθύνων σύμβουλος της Genesis Pharma
Οικονομικό Πανεπιστήμιο	Ιωάννης Μεθόδιος	Μέλος Δ.Σ. ΒΙΟΣΩΛ
	Σπυρίδων Παππάς	τ. διευθύνων σύμβουλος της L'oreal Hellas
Πανεπιστήμιο Πειραιά	Ελένη Αμβροσιάδου	Πρόεδρος & διευθύνων σύμβουλος IKOS Structure
	Θεόδωρος Βενιαμής	Πρόεδρος Ενώσεως Ελλήνων Εφορησιτών
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας	Κυριάκος Λουφάκης	Πρόεδρος & διεθ. σύμβουλος της Λουφάκης Χημικά Α.Ε.
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	Τρύφων Λιακόπουλος	Συνιδρυτής & διευθ. τεχνολογίας & της Enpirion Inc.
Πολυτεχνείο Κρήτης	Διονύσιος Τσιχριτζής	«Chief Manager of various Organizations» (πρακτικό εκλογής)
Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Ιωάννης Κούστας	Πρόεδρος & διεθύνων σύμβουλος της DANAOS Shipping Co. Ltd
Ανοικτό Πανεπιστήμιο	Παναγιώτης Παννόπουλος	Πρόεδρος Δ.Σ. ETBA, ΒΙΠΕ Α.Ε. & ΒΙΠΕΤΒΑ Α.Ε.
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου	Αχιλλέας Κωνσταντακόπουλος	Πρόεδρος Temes S.A.
Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας	Αρθούρος Ζερβός	Πρόεδρος της ΔΕΗ
Διεθνές Πανεπιστήμιο	Δημήτριος Κατσαντώνης	Πρόεδρος & διεθύνων σύμβουλος της εταιρείας «To the Point»

ΠΗΓΗ: Επίσημες ιστοσελίδες των αντίστοιχων ΑΕΙ

Οι εταιρείες στο τιμόνι

Συστηματικότερη απ' αυτές τις σποραδικές διασυνδέσεις είναι η διαπλοκή του ιδιωτικού κεφαλαίου με τη διοίκηση των δημόσιων ΑΕΙ. Στο ψηλότερο μάλιστα δυνατό επίπεδο: τα πανίσχυρα «Συμβούλια Ιδρύματος» (Σ.Ι.), όργανα επιφορτισμένα με «τη χάραξη της στρατηγικής και τη διαμόρφωση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας» κάθε πανεπιστημίου, τον καθορισμό και την έγκριση των προγραμματικών συμφωνιών που διέπουν τη χρηματοδότησή του από το κράτος, την εποπτεία και τον έλεγχο της λειτουργίας του, την έκδοση και τροποποίηση του οργανισμού και των εσωτερικών κανονισμών του, την παύση των κοσμητόρων των τμημάτων από τα καθήκοντά τους, την εποπτεία των ΝΠΙΔ που διαχειρίζονται την πανεπιστημιακή περιουσία, καθώς και «την ανάληψη πρωτοβουλιών για τη σύνδεση του ιδρύματος με την κοινωνία και την οικονομία» (άρθρο 8§10 του Ν. 4009/2011, όπως αναθεωρήθηκε από το άρθρο 2§7 του Ν. 4076/2012).

Εξί από τα 15 μέλη κάθε Σ.Ι. είναι υποχρεωτικά «εξωτερικά» προς το αντίστοιχο ΑΕΙ. Ως μοναδικά προσόντα για την κάλυψη των αντίστοιχων θέσεων, ο νόμος Διαμαντοπούλου έθετε απλώς την «ευρεία αναγνώριση του υποψηφίου στην επιστήμη, στα γράμματα ή τις τέχνες, τη διάκρισή του στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική ή πολιτιστική ζωή σε εθνικό ή σε διεθνές επίπεδο και τη γνώση και εμπειρία από θέση ευθύνης», χωρίς ν' απαιτεί καν την κατοχή πανεπιστημιακού πτυχίου· ακόμη κι ένας παντελώς αγράμματος αλλά ευκατάστατος επιχειρηματίας θα μπορούσε έτσι να διοικεί αυτοπροσώπως το πανεπιστημιακό ίδρυμα του χεριού του. Επί υπουργίας Αρβανιτόπουλου η σχετική διάταξη τροποποιήθηκε, με απάλειψη του δεύτερου εδαφίου (περί κοινωνικοοικονομικής «διάκρισης», «θέσης ευθύνης» κ.λπ.) και εισαγωγή της προϋπόθεσης ότι «ο υποψήφιος πρέπει να διαθέτει αυξημένα τυπικά προσόντα και τουλάχιστον πτυχίο ημεδαπού ή αναγνωρισμένου αλλοδαπού Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος». Αφέθηκε ωστόσο κι εδώ ένα μικρό παραθυράκι, για «αναλογική εφαρμογή» της διάταξης που επιτρέπει την εκλογή καθηγητών χωρίς διδακτορικό «προκειμένου περί γνωστικών αντικειμένων εξαιρετικής και

αδιαμφισβήτητης ιδιαιτερότητας, για τα οποία δεν είναι δυνατή ή συνήθης η εκπόνηση διδακτορικής διατριβής».

Όπως προκύπτει από τις σχετικές ιστοσελίδες των ίδιων των πανεπιστημίων, 12 από τα 22 ΑΕΙ έχουν ήδη εκλέξει στα Συμβούλια ή τις Διοικούσες Επιτροπές τους από ένα ή περισσότερα διευθυντικά στελέχη ιδιωτικών επιχειρήσεων (βλ. πίνακα). Το Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών περιέλαβε μ' αυτό τον τρόπο στη διοίκησή του τον διευθύνοντα σύμβουλο της Εθνικής Τράπεζας, το Πανεπιστήμιο Πειραιά τους προέδρους της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών κι ενός χρηματιστηριακού hedgr fund (IKOS), το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου τον εφοπλιστή και μεγαλοξενοδόχο Αχιλλέα Κωνσταντακόπουλο (Costa Navarino), το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο ένα στέλεχος του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών Τροφίμων και τον διευθυντή πιστοποίησης μιας πολυεθνικής τροφίμων (Friesland A.E.), το Οικονομικό Πανεπιστήμιο διευθυντικά στελέχη μιας μεταλλοβιομηχανίας με συμφέροντα στην επεξεργασία και διαχείριση υδάτων (ΒΙΟΣΩΛ), μιας φαρμακοβιομηχανίας (Genesis Pharma) και του εγχώριου παραρτήματος μιας πολυεθνικής καλλυντικών (Loreal Hellas), το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας τον πρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο μιας εταιρείας παραγωγής και εμπορίας χημικών προϊόντων (Λουφάκης Α.Ε.), το Πανεπιστήμιο Αιγαίου τον επικεφαλής μιας εφοπλιστικής εταιρείας (DANAOS Shipping Co. Ltd.) και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων τον συνιδρυτή και διευθυντή τεχνολογίας μιας Α.Ε. του Νιου Τζέρσι. Στη Διοικούσα Επιτροπή του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης συναντάμε τον διευθύνοντα σύμβουλο μιας εταιρείας μάρκετινγκ («To the Point»), ενώ σ' αυτή του Ανοιχτού Πανεπιστημίου τον πρόεδρο του Δ.Σ. της ΕΤΒΑ. Ο πρόεδρος του Συμβουλίου του Πολυτεχνείου Κρήτης περιγράφεται στο πρακτικό της εκλογής του ως «βασικός διαχειριστής διαφόρων οργανισμών», δίχως περαιτέρω διευκρινίσεις. Ακόμη κι ο πρόεδρος της ΔΕΗ, που έκλεισε όπως είδαμε τη συμφωνία για τις τρεις «επώνυμες» έδρες του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, είναι ταυτόχρονα μέλος της Διοικούσας Επιτροπής του ίδιου ιδρύματος.

Εννιά πανεπιστημιακά ιδρύματα (ΕΜΠ, ΑΠΘ, Πάντειο, Πατρών, Κρήτης, Ιόνιο, Δημοκρίτειο, Θεσσαλίας, Χαροκόπειο) απέφυγαν προς το παρόν να εκτεθούν με τέτοιου είδους «ανοίγματα», εκλέγοντας στα συμβούλιά τους αποκλειστικά και μόνο πανεπιστημιακούς του εξωτερικού. Η στάση αυτή αντανακλά μεταξύ άλλων και την έντονη δυσφορία του αξιόλογου ντόπιου επιστημονικού δυναμικού για την έκδηλη νεοαποικιακή νοοτροπία που χαρακτηρίζει τον νόμο Διαμαντοπούλου, παραμένει όμως αμφίβολο κατά πόσο θα μπορούσε να διατηρηθεί κάτω από την πίεση μιας στοχευμένης υποχρηματοδότησης.

Από το MIT στην Κοζάνη

Οι εξελίξεις αυτές δεν απασχόλησαν και πολύ τα ελληνικά ΜΜΕ. Σχετική αρθρογραφία εντοπίσαμε μόνο στον «Ριζοσπάστη», για τις «επώνυμες έδρες» της Δυτικής Μακεδονίας (10/1) και τη δωρεά της Gazprom (24/1).

Στο σημείο αυτό, κάποιος καλοπροαίρετος μπορεί ν' αναρωτηθεί: γιατί αποτελεί αρνητική εξέλιξη μια στενή διασύνδεση των ΑΕΙ με τον ιδιωτικό τομέα; Η απάντηση είναι απλή, όσο και το αυγό του Κολόμβου, και μπορεί να διατυπωθεί επίσης με ερώτηση: για ποιον ακριβώς λόγο κάποιοι ιδιώτες ή εξωκακαδημαϊκοί φορείς θα επενδύσουν, στις σημερινές συνθήκες, ως σπόνσορες στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση; Ακόμη κι αν ο αρχικός στόχος τους δεν περιορίζεται στην ποδηγέτηση της πανεπιστημιακής έρευνας και διδασκαλίας, δύσκολα οι τελευταίοι θ' αντισταθούν άλλωστε στον πειρασμό να παρεμποδίσουν ανεπιθύμητες γι' αυτούς εξελίξεις στο εσωτερικό των ιδρυμάτων που οι ίδιοι χρηματοδοτούν.

Πόσο αξιόπιστη μπορεί, λ.χ., να είναι στο μέλλον η διεξαγωγή έρευνας από το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της δραστηριότητας της ΔΕΗ στην περιοχή; Τι περιθώρια κριτικής στη ρωσική πολιτική ή τον «πόλεμο των αγωγών» διαθέτει ένα Τμήμα Σλαβικών Σπουδών χρηματοδοτούμενο από την Gazprom και ξένες πρεσβείες; Ποιο ακριβώς θα είναι το μέλλον των πολιτικών επιστημών στην Ελλάδα, όταν διάφορες ιδιωτικές εταιρείες, διπλωματικές αποστολές και «ιδιωτικές» προσόψεις ντόπιων και ξένων μυστικών υπηρεσιών πάρουν στα χέρια τους τα αντίστοιχα ΑΕΙ;

Πόσο θα μπορεί ένας επιστήμονας να κάνει τη δουλειά του, όταν μια σειρά από συναδέλφους του στο ίδιο ίδρυμα θα οφείλουν το φωμί τους σε τέτοιες χορηγίες; Είναι προφανές ότι κάτω από τις δεδομένες ιδίως συνθήκες της μνημονιακής Ελλάδας, η επισημοποίηση της διαπλοκής που ευαγγελίζεται ο Ν. 4009, αναγορεύοντας σε καθεστώς ό,τι μέχρι τώρα αποτελούσε ακαδημαϊκό σκάνδαλο, θα θέσει αργά ή γρήγορα υπό αίρεση την όποια ακαδημαϊκή ελευθερία λόγου και έρευνας.

Η εμπειρία από τις αγγλοσαξονικές χώρες, όπου αυτό το μοντέλο κυριαρχεί εδώ και χρόνια, είναι αρκετά εύγλωττη για το μέλλον του στα καθ' ημάς, όπως εξηγούμε σε διπλανή στήλη με παράδειγμα τις υποθέσεις Τόινμπι, Λόουρι και Κατάερετ. Στο πεδίο της ιατρικής, εξίσου αποκαλυπτική είναι η πρόσφατη επιστημονική έρευνα αγγλικών πανεπιστημίων που χρηματοδοτήθηκε κατά 50% από εταιρείες τηλεπικοινωνιών για να καταλήξει στο βροντερό συμπέρασμα ότι, σε αντίθεση με τα πορίσματα και τις προειδοποιήσεις του Παγκόσμιου οργανισμού Υγείας, τα κινητά τηλέφωνα και οι κεραιές τους δεν εμπεριέχουν τον παραμικρό κίνδυνο για τον ανθρώπινο οργανισμό («Daily Mail» 14/2/2014, «Το Βήμα» 14/2/2014). Παρόμοια έρευνα αμερικανικών πανεπιστημίων στα τέλη της δεκαετίας του 1980, χρηματοδοτημένη από γνωστή σοκολατοβιομηχανία, είχε καταλήξει στο συμπέρασμα πως η κατανάλωση μιας τουλάχιστον σοκολάτας την ημέρα από τα παιδιά συνιστά αναγκαία προϋπόθεση για την υγεία των δοντιών τους!

Εξίσου εύγλωττο είναι το παράδειγμα μιας από τις γνωστότερες (στη χώρα μας) υπερατλαντικές «επώνυμες» πανεπιστημιακές έδρες. Στις αρχές του 2009 το περίφημο «Κέντρο Στρατηγικών και Διεθνών Μελετών» της Ουάσινγκτον (CSIS) απέκτησε μια «έδρα Μελετών Νοτιοανατολικής Ευρώπης “Λαυρέντης Λαυρεντιάδης”», χρηματοδοτημένη από τον εν λόγω επιχειρηματία που μεσουρανούσε, τότε, στο εγχώριο πολιτικομιντιακό στερέωμα. Η επίσημη παρουσίασή της στην Αθήνα, τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς, έγινε από τον πάλαι ποτέ σύμβουλο εθνικής ασφαλείας των ΗΠΑ, Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι, ένα από τα γνωστότερα γεράκια της ψυχροπολεμικής περιόδου και μέλος πλέον του Δ.Σ. του CSIS, υμνήθηκε δε από τον ελληνικό Τύπο σαν αποφασιστικό βήμα για την προώθηση των εθνικών μας θεμάτων. Η έδρα εξακολουθεί να υφίσταται και σήμερα, με τον ίδιο μάλιστα διευθυντή, το όνομα όμως του κ. Λαυρεντιάδη έχει εξαφανιστεί πλήρως από τις σχετικές ιστοσελίδες. Η αναζήτηση μέσω του δικτυακού τόπου www.archive.org πιστοποιεί πως η σιωπηλή μετονομασία έγινε τον Ιανουάριο του 2012, αμέσως μετά τη δίωξη του δωρητή από την ελληνική Δικαιοσύνη. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, ο Λαυρεντιάδης και το «όραμά του» διαφημιζόνταν με τα καλύτερα λόγια από τον δικτυακό τόπο του Κέντρου.

Θα πρέπει, τέλος, να λάβει κανείς υπόψη τη χαώδη διαφορά ανάμεσα στην κοινωνική πραγματικότητα πάνω στην οποία βασίζεται το αρχικό μοντέλο και τις εγχώριες συνθήκες που καλούνται να στηρίξουν την αδέξια απομίμησή του. Ως υπουργός παιδείας, η Άννα Διαμαντοπούλου θαμπώθηκε από τη δυναμική των μεγάλων αμερικανικών ΑΕΙ και θέλησε να μεταφυτεύσει αυτούσιο το υπερατλαντικό υπόδειγμα στη χώρα μας. Όμως οι ΗΠΑ, με την πελώρια βιομηχανική υποδομή και το εξίσου πελώριο (και χρηματοδοτούμενο από το κράτος) διαστημικό πρόγραμμα της δεκαετίας του 1960 ή τον «Πόλεμο των άστρων» της δεκαετίας του 1980, που έδωσαν δουλειά σε δεκάδες χιλιάδες πανεπιστημιακά ερευνητικά κέντρα ασχολούμενα με κάθε λογής τεχνικές εφαρμογές, δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με την πτωχευμένη Ελλάδα του Μνημονίου, οι κυβερνήτες της οποίας κλείνουν για λόγους οικονομίας ακόμη και τις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, ενώ η εναπομείνασα (ελαφρά) βιομηχανία της μεταναστεύει -κι αυτή- λόγω κατάρρευσης της εσωτερικής αγοράς. Το ίδιο ισχύει και για τον χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών, με την υπερατλαντική καλλιέργεια ενός ανταγωνισμού «επώνυμων εδρών» χρηματοδοτούμενων από ντόπιους σπόνσορες και ξένες κυβερνήσεις. Στην τελευταία ιδίως περίπτωση, η χρηματοδότηση αυτή λειτουργεί στις ΗΠΑ ως επιστημονική ουσιαστικά προέκταση των αντίστοιχων λόμπι· οι «επώνυμες έδρες» και τα ερευνητικά προγράμματα που χρηματοδοτούνται από ιδιώτες χρησιμοποιούνται, πάλι, συχνά ως δίαυλοι για τη διείσδυση του βαθέος κράτους και των ποικιλώνυμων μυστικών υπηρεσιών του στον ακαδημαϊκό χώρο. Στην Ελλάδα, ο περιορισμένος αριθμός των κέντρων που έχουν συμφέρον και δυνατότητα να παρέμβουν σ' αυτή τη διαδικασία θα λειτουργήσει μοιραία κυρίως ως

μηχανισμός καταστολής των ανεπιθύμητων αποκλίσεων.

Μια τελευταία πτυχή που αξίζει να μνημονευτεί, είναι οι προεκτάσεις του ίδιου μοντέλου όσον αφορά την επιλογή των εισακτέων. Σε συνέντευξή του που δημοσιεύθηκε προ ετών στο «Βήμα» (2/5/2004), ο διάσημος «ομογενής» Νίκολας Νεγκρεπόντε του MIT (και του Δ.Σ. της Motorola) είχε προτείνει «τρεις αποφάσεις-κλειδιά που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τα πράγματα για τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια», των ελληνικών ΑΕΙ συμπεριλαμβανομένων: «1) Κάθε πανεπιστήμιο να έχει ξένους φοιτητές κατά 25%. 2) Όλα τα πανεπιστήμια να μετατραπούν σε πανεπιστήμια έρευνας. 3) Η εισαγωγή στα πανεπιστήμια να γίνεται όχι μέσω εξετάσεων αλλά μέσω συνεντεύξεων». Κάθε σχόλιο περιττεύει.

Το δίκαιο του σπόνσορα

Οι περιπέτειες δυο «επώνυμων εδρών» κι ενός ιδρύματος του εξωτερικού αποτελούν εύγλωττα παραδείγματα περιορισμού της ακαδημαϊκής ελευθερίας από τη βούληση των χορηγών.

Η πρώτη περίπτωση είναι αυτή του γνωστού ιστορικού Αρνολντ Τόινμπι και της «έδρας Κοραή» στο Βασιλικό Κολέγιο (King's College) του Λονδίνου. Η έδρα δημιουργήθηκε το 1918 με πρωτοβουλία της κυβέρνησης Βενιζέλου και χρηματοδότες ευκατάστατους Έλληνες της διασποράς, με ετήσια επιδότηση 7.500 δρχ. από το ελληνικό κράτος. Όταν ο δημοσιογράφος και ιστορικός Ουίλιαμ Μίλερ αρνήθηκε να δεχτεί τη θέση για να μην υποθηκεύσει το προσωπικό κύρος και την ανεξαρτησία του, εξελέγη στη θέση του ο νεαρός Τόινμπι, υπάλληλος τότε του τμήματος πολιτικής προπαγάνδας του Φόρεϊν Οφίς. Η σχετική υπόδειξη έγινε από τον πεθερό του, ελληνιστή Τζίλμπερτ Μάρει, τη συμβουλή του οποίου είχε ζητήσει ο πρύτανης του Κολεγίου.

Το 1921 ο Τόινμπι επισκέφθηκε με άδεια τη Μικρασία, ως ανταποκριτής της «Μάντσεστερ Γκάρντιαν». Η αρθρογραφία του για την εθνοκάθαρση που πραγματοποίησε ο ελληνικός στρατός στην περιοχή της Γιάλοβα και η έκδοση του βιβλίου του «Το Δυτικό Ζήτημα στην Ελλάδα και την Τουρκία» (1922) τον κατέστησαν, ωστόσο, ανεπιθύμητο στην επιτροπή δωρητών, που παρενέβη στο Κολέγιο, απαιτώντας την απομάκρυνσή του για άσχετους τυπικούς λόγους. Τελικά, εξαναγκάστηκε σε παραίτηση τον Ιούλιο του 1924, η δε επιτροπή συμφώνησε με το ίδρυμα την πλειοψηφική στο εξής παρουσία της στο επταμελές καθοδηγητικό όργανο της έδρας.

Η δεύτερη περίπτωση είναι αυτή του Χιθ Λόουρι, διευθυντή του Ινστιτούτου Τουρκικών Σπουδών της Ουάσινγκτον (1983-93) και εν συνεχεία πρώτου καθηγητή της «έδρας Ατατούρκ» στο Πρίνστον. Τόσο η έδρα όσο και το Ινστιτούτο χρηματοδοτούνται από το τουρκικό κράτος. Ο διορισμός του στο Πρίνστον θεωρήθηκε σκάνδαλο, καθώς λίγο νωρίτερα είχε τυχαία εκτεθεί για κραυγαλέες παραβάσεις της αμερικανικής ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Ενα διπλωματικό απειλητικό e-mail του Τούρκου πρέσβη προς τον καθηγητή Ρόμπερτ Λίφτον, που είχε συμπεριλάβει αναφορές στη γενοκτονία των Αρμενίων σε βιβλίο του για το χιτλερικό ολοκαύτωμα, συνοδεύτηκε κατά λάθος τον Σεπτέμβριο του 1990 από δυο αποκαλυπτικά «συνημμένα»: ένα «μνημόνιο» του Λόουρι προς τον πρέσβη κι ένα σχέδιο -συνταγμένο απ' τον ίδιο- της επιστολής του τελευταίου προς τον Λίφτον. Στο πρώτο, ο καθηγητής στοχοποιεί συναδέλφους του που ασχολούνται με τη γενοκτονία, εκφράζοντας μάλιστα τη δυσαρέσκειά του για την αδράνεια των Τούρκων ιστορικών απέναντί τους, παρά τις δικές του υποδείξεις: «Το βασικό μας πρόβλημα είναι με συγγραφείς όπως οι Βακάχν, Φάιν και Κούπερ, καθένας από τους οποίους χρησιμοποιείται τώρα ως πηγή από συγγραφείς όπως ο Λίφτον. Παρόλο που αυτό το ζήτημα έχει τονιστεί επανειλημμένα προφορικώς και γραπτώς στην Αγκυρα, δεν έχουμε ακόμη δει ούτε ένα άρθρο που ν' απαντά στον Νταντριάν ή σε κάποιον από τους άλλους. Συνιστώ επιτακτικά να επισημανθεί στην Αγκυρα ότι το βιβλίο του Λίφτον είναι απλά το τελικό αποτέλεσμα της τουρκικής αποτυχίας ν' απαντηθούν με τον δέοντα τρόπο τα άρθρα του Νταντριάν και τα βιβλία των Φέιν και Κούπερ».

Παρά το σκάνδαλο, ο Λόουρι παρέμεινε αμετακίνητος, όπως και η έδρα του. Δεν συνέβη το ίδιο με τον οθωμανολόγο Ντόναλντ Κατάερτ, διάδοχό του στο Ινστιτούτο Τουρκικών Σπουδών: όταν το 2006 χρησιμοποίησε τον όρο «γενοκτονία» για τις σφαγές των Αρμενίων, αναγκάστηκε να παραιτηθεί για να μη διακόψει ο Τούρκος πρέσβης τη μισθοδοσία των συναδέλφων του.

Διαβάστε

* Χρήστος Κάτσικας - Παναγιώτης Σωτήρης, «Η αναδιάρθρωση του ελληνικού πανεπιστημίου» (Αθήνα 2003, εκδ. Σαββάλας). Συνοπτική επισκόπηση της μετάβασης από το παραδοσιακό στο «επιχειρηματικό» πανεπιστήμιο. Εύστοχη κριτική των σχετικών ιδεολογημάτων.

* Θέμης Λαζαρίδης, «Ο δρόμος για την αναγέννηση του ελληνικού πανεπιστημίου» (Αθήνα 2008, εκδ. Κριτική). Νεοφιλελεύθερη πρόταση αναδιάρθρωσης των ελληνικών ΑΕΙ, από έναν καθηγητή του City University of New York. Ξεχωρίζουμε τις εισηγήσεις για επιβολή διδάκτρων, κατάργηση της δωρεάν διανομής συγγραμμάτων, ντουμπλάρισμα των πανελλήνιων εξετάσεων με παράλληλο συνυπολογισμό έκθεσης που θα λαμβάνεται υπόψη από το ενδιαφερόμενο πανεπιστημιακό τμήμα, αποσύνδεση του πτυχίου από τα επαγγελματικά δικαιώματα, αυστηρή ποινικοποίηση των καταλήψεων, δραστικό περιορισμό του φοιτητικού συνδικαλισμού με διοικητικό έλεγχο των διαδικασιών του και συνελεύσεις με... τηλεδιάσκεψη. Η εισήγηση του συγγραφέα για τη νέα οργανωτική διάρθρωση των ΑΕΙ (σ. 189-206 & 233-4), με διακηρυγμένο σκοπό «τα διοικητικά όργανα των πανεπιστημίων να περάσουν στα χέρια μεταρρυθμιστών» και να κατασταλούν δυναμικά οι όποιες αντιδράσεις, υιοθετήθηκε σχεδόν αυτούσια από τον νόμο Διαμαντοπούλου.

* Richard Clogg, «Politics and the Academy. Arnold Toynbee and the Koraeas Chair» (Λονδίνο 1986, εκδ. Frank Cass). Το ιστορικό της πρόσληψης κι εν συνεχεία της απόλυσης του ιστορικού Αρνολντ Τόινμπι από την επώνυμη «Έδρα Κοραή» του λονδρέζικου King's College.

* Roger Smith - Eric Markusen - Robert Jay Lifton, «Professional Ethics and the Denial of the Armenian Genocide» (περ. «Holocaust and Genocide Studies», 9/1, 1995, σ. 1-22). Αναλυτική παρουσίαση του σκανδάλου της υπόγειας αντιεπιστημονικής συνεργασίας του Χιθ Λόουρι με τα πολιτικοδιπλωματικά επιτελεία της Αγκυρας.

***ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥ: Τάσος Κωστόπουλος, Αντα Ψαρρά, Δημήτρης Ψαρράς ios@efsyn.gr**

Πηγή:efsyn.gr